

ОКУУ ПРОЦЕССИН КРЕДИТТИК ТЕХНОЛОГИЯНЫ КОЛДОНУП УЮШТУРУУНУН АЙРЫМ МАСЕЛЕЛЕРИ

Дүйнөлүк жогорку билим берүү системасында көптөгөн системалык өзгөрүүлөр жүрүп жатканы баарыбызга маалым. Европа өлкөлөрүнүн жогорку билим берүү системасына билимдин деңгээлинин жана сапатынын бардык өлкөлөргө бирдей чен-өлчөмдөрүн, стандарттарын иштеп чыгуу боюнча демилгеси бул өзгөрүүлөрдү тездетти жана тереңдетти десек болот. 1999-жылы Италиянын Болонья шаарында кабыл алынган декларация ушул максаттарга багытталып, жогорку билим берүү системасын түп-тамырынан реформалоого карата жасалган аракеттер Кыргызстандын, жалпы эле КМШ өлкөлөрүнүн жаңы, улуттук жогорку билим берүү системасын калыптандыруу мезгилине дал келип, биздин өлкөлөр үчүн кошумча татаалдыктарды жаратууда.

Болон процессинин негизги багыттары ага катышкан өлкөлөрдөгү жогорку билимдин деңгээлдерин унификациялоого, б.а. бакалавриаттан жана магистратурадан турган эки баскычтуу жогорку билимди киргизүүгө, адистиктердин жалпы тизмесин жана алардын окутуу программаларын жакындаштырууга, студенттердин билимди өздөштүрүүгө сарптаган окуу ишмердигин өлчөөнүн универсалдуу системасын – кредит-сааттар системасын киргизүүгө жана студенттин индивидуалдуу мүмкүндүктөрүнө ылайыкталган, үзгүлтүксүз билим алууга жол ачкан кредиттик технологияны киргизүүгө багытталган.

Кыргызстандын жогорку окуу жайларында 2011-2012- окуу жылынан баштап Болон процессинин негизинде окутуунун кредиттик технологиясын күндүзгү окуу формасында, 2012-2013-окуу жылынан баштап сырттан окуу формасында пайдалануу официалдуу түрдө кирген. Буга академиялык коомчулукта оң да, терс да көз караштар калыптанды. Ошентсе да, Кыргызстандын жогорку билим берүү системасын өнүктүрүү үчүн да, кыргыз жогорку окуу жайынын дипломдорунун жакынкы (биринчи ирээтте Россия, Казакстан) жана алыскы чет өлкөлөрдө таанылышы, демек атаандашууга жөндөмдүүлүктү арттыруу үчүн да бул реформаларды аткаруу зарыл экени шексиз.

Бул макалада жогоруда аталган проблемалардын ичинен кредит-сааттык системаны окуу процессине киргизүүнүн айрым маселелерине көңүл бурулмакчы. Университеттерде окутуунун кредиттик технологиясын, кредит-сааттар системасын киргизүү боюнча аракеттер акыркы 3-4 жылдан бери активдүү жүргүзүлүп келет. Бул боюнча көптөгөн талкуулар, тренингдер, семинарлар өткөрүлүп, айрым бир нормативдик документтер И.Арабаев атындагы Кыргыз Мамлекеттик Университетте да иштелип чыгууда.

Кредит-сааттар системасы – билим берүү программасын анын компоненттерине (дисциплиналарга, курстарга ж.б.) кредиттик бирдиктерди ыйгаруу аркылуу чечмелөө ыкмасы. Жогорку кесиптик билим берүү системасында кредитти аныктоо студенттин жалпы эмгек сарптоосу же окуу дисциплинасын өздөштүрүүдө студент менен окутуучунун контакттык убактысы, аны окутуунун натыйжасы сыяктуу ар түрдүү параметрлерге негизделет. Тилеке каршы билим берүү жана илим министрлигинин деңгээлинде тийиштүү нормативдик документтердин жоктугунан проблемалар чечилбей калууда.

Студенттин бир өлкөнүн окуу жайынан башка өлкөнүн окуу жайына которулушу учурунда буга чейинки өздөштүргөн билим кредит-сааттар менен өлчөнөт. Мына ушул максатта Европа өлкөлөрүнө орток болгон кредит которуу (эсептөө) системасы (ECTS – European Credit Transfer System – Европалык кредит которуу системасы) иштелип чыккан. Бул система студенттин билим берүү программасын өздөштүрүү үчүн талап кылынуучу жумушунун жалпы көлөмүн аныктоого негизделген. Билим берүү программасынын

максаты мында окутуунун акырында алынган натыйжалар: билим, билгичтик жана көндүмдөр (компетенциялар) менен аныкталат.

ECTS системасы академиялык мобилдүүлүктү жеңилдетүүгө мүмкүндүк түзөт. Академиялык мобилдүүлүк ар түрдүү формаларда болушу мүмкүн: а) студент бир өлкөнүн ичиндеги башка бир окуу жайына же чет өлкөнүн окуу жайына бир-эки семестрге которулуп окуп, кайра өз окуу жайында окуусун жыйынтыктай алат; б) бир окуу жайында окуган студент башка окуу жайына которулуп окуусун бүтүрүшү мүмкүн; в) бир университет башка бир университет менен келишимдин негизинде белгилүү бир мөөнөткө окутуучулар, аспиранттар, жогорку окуу жайдын башка кызматкерлерин алмашып, тажрыйба алмашуу, стажировкадан өтүүнү уюштура алат. Батыш өлкөлөрүндө академиялык мобилдүүлүк боюнча атайын ири программалар түзүлүп, мамлекет тарабынан колдоого алынат. Кыргызстанда жана КМШ өлкөлөрүнүн аймагында бюджеттик студенттердин, окутуучулардын жана илимий кызматкерлердин реалдуу академиялык мобилдүүлүгүнүн иш жүзүндө дээрлик жоктугунан улам көпчүлүк окуу жайлардын жетекчилиги үчүн кредиттик системаны киргизүү экзотикалык жана керексиз иштей көрүнөт. Ошентсе да, бул системаны киргизүүнүн пайдалуу жактары бар:

- Кыргызстандын жана КМШ өлкөлөрүнүн ЖОЖдорунда окуп жаткан студенттер үчүн пайдалуу;

- билим алууну чет өлкөлүк университеттерде улантууга же академиялык мобилдүүлүктүн алкагында билим берүү программасынын бир бөлүгүн башка окуу жайда өздөштүрүп, өз окуу жайына кайра кайтып келүүгө финансылык мүмкүндүктөрү бар студенттер үчүн пайдалуу;

- кредит-сааттар системасын киргизүү окутуунун студентке, анын жекече мүмкүнчүлүктөрүнө багытталган кредиттик технологиясын киргизүүнүн зарыл шарты болгону үчүн пайдалуу.

ECTS системасында студенттин билим өздөштүрүүгө эмгегинин сарпталышы окуу ишмердигинин бардык түрлөрүнө жумшалган убакытты камтыйт. Кредит-сааттар окутуу программасынын бардык компоненттерине бөлүнөт да, бир окуу жылы ичинде аткарылуучу окуу ишинин жалпы көлөмүн ар бир компонентке бөлүштүрүүнү туюнтат.

Эмгектин сарпталышынын бирдиктерин өлчөөнүн бир системасынан башка системага которуп коюунун өзү анчалык деле татаал эмес, техникалык маселе. Эгер бул иш ар башка билим берүү системаларын унификациялоо процессинин бир бөлүгү болбосо, анда мынчалык терең көңүл бурууга арзымак эмес эле. Унификациялоонун түпкү максаты ачык-айкын – адамга өзү каалаган, тигил же бул себептерден улам ага ыңгайлуу болгон окуу жайдан билим алууга, же бир программаны бир окуу жайында эмес, бир нече окуу жайында бөлүп-бөлүп, улантып окууга мүмкүндүк берүү. Бул ар кыл ЖОЖдордо программалар жана окуу пландары гана эмес, окутуу схемалары да окшош болгон учурда гана мүмкүн болот. Азырынча мындай окшоштук дүйнөнүн эч бир жеринде түзүлө элек. Бүгүнкү күндө «университеттин чек араларын жоюу», «билим берүүнүн ачык-айкындыгын камсыз кылуу» боюнча аракеттерди Европа өлкөлөрү жасоодо. Россия, Казакстан, Өзбекстан сыяктуу коңшуларыбыз да бул багытта бир кыйла иштерди жасашты, Кыргызстандын айрым ЖОЖдору бул процесске кошулушту же жаңыдан кошулуп жатышат.

Кредиттик технологияны жана кредит-саат системасын киргизүү учурунда салттуу жогорку билим берүү системасында мурда болбогон бир катар жаңы түшүнүктөрдү, жаңы кызматтарды, университеттин жаңы структуралык бөлүмдөрүн ачуу зарылдыгы туулат. Мында биздин билим берүү системабыз үчүн көнүмүш болбогон төмөнкү маселелерди эске алуу керек:

1. *Студенттердин дисциплиналарга жазылуусун уюштуруу.*
2. *Тандоо курстарын пландоо жана аны тандоону уюштуруу.*
3. *Студенттердин окуу жетишкендиктерин каттоо.*
4. *жетиппеген сабактарга кайра жазылып окууну уюштуруу.*

5. Эдвайзер (тьютор) институтунун зарылдыгы.

Кредиттик технологияны жана кредит-сааттык системаны окуу процессине киргизүү боюнча аракеттер жаңыдан гана башталды.

И.Арабаев атындагы Кыргыз Мамлекеттик Унивекситетинин базасында бул багытта алгылыктуу иштер жасалууда. Биринчиден, III-муундагы билим берүү мамлекеттик стандарты иштелип чыгып, аталган стандарт Республикабыздын тарыхында алгачкы жолу компетенттүүлүктүн негизинде түзүлдү. Экинчиден, ар бир предмет боюнча кредиттер аныкталды. Мындай аракет кредиттик окутуу технологиясын колдонууга шарт түзөт. Түчүнчүдөн, жанылануунун натыйжасында биздин университетте сессия түшүнүгү жоюлуп, модулдардын жыйынтыгы менен студенттердин жетишкендиктери аныкталууда. Студенттердин өз алдынча иштөө багыты кредиттик окутуу технологиясында басымдуу болуп, ага сарпталган эмгеги кредит менен эсептелип бааланат.

Азыркы учурда ишке киргизилип, бирок кыйынчылык туудуруп жаткан процесстерге төмөнкүлөрдү мисал кылууга болот:

1. Сабактарга өз алдынча жазылуу процессинин пассивдүүлүгү. Студенттер салттуу, пландык билим берүү боюнча ой жүгүртүп, сабактарды өз учурунан эртерээк же кечирээк окуу мүмкүндүгүн терең түшүнүшө элек. Ошол эле себептер боюнча өздөштүрүлбөгөн сабактарга кайра жазылып окуу процесси да пассивдүү мүнөздө болуп жатат.

2. Тандоо курстарын уюштурууну бирдиктүү бир системага салуу иши жай жылууда.

Ошентсе да, мезгилдин өктөм талабы акырындык менен бул жаңы башталган иштин темпин, тереңдигин өзгөртөөрү шексиз. Жакынкы келечекте тереңирээк кароого туура келе турган проблемалар катары бүгүнкү күндө төмөнкүлөрдү болжолдоого болот:

1. Сарпталуучу эмгекти өлчөөнүн кредит-сааттык системасын окутуучулардын окуу жүктөмүн эсептөөгө киргизүү. Бул багытта республикабыздын айрым жогорку окуу жайларында белгилүү бир тажрыйба калыптанды, ошентсе да республикалык деңгээлде бул багыттагы нормативдик базанын жоктугу бул ишти татаалдантууда.

2. Жакынкы убакытта сунуш кылына турган билим берүүнүн жаңы муундагы – компетенттүүлүккө негизделген мамлекеттик стандарттарынын негизинде кредит технологиясына, кредит-сааттык системага ылайыкталган окуу пландарын түзүү.

3. Окутуунун кредиттик технологиясынын, кредит-саат системасынын колдонулушун жөнгө салуучу мамлекеттик деңгээлдеги укуктук-нормативдик базанын даярдалышы.

Азыркы мезгилде Кыргызстандын эгемендүү, улуттук жогорку билим берүү системасын калыптандыруунун түшүктүү процесси дүйнөлүк жогорку билим берүү системасында болуп жаткан чукул өзгөрүүлөр менен коштолуп жатат. Кечээ эле жаңы, чоочун деп эсептелип келген, ошол эле учурда көп өлкөлөрдө өзүнүн артыкчылыктарын далилдеген технологиялар менен куралдануубуз биздин өнүгүүбүзгө пайдалуу гана болот.

Адабияттар

1. Fields of Education and Training. EUROSTAT, 1999.
2. Европейская система перевода кредитов. – www.bologna.mgimo.ru
3. Сибилла Райхерт, Кристиан Таух Тенденции IV: Европейские университеты на пути осуществления болонских реформ»;
4. Руководство по применению европейской системы перевода и **накопления кредитов (ECTS)** в Кыргызской Республике. / Бишкек, авт. Абакирова Г.Б., Адамкулова Ч.У., Бекбоева Р.Р., и др, 2005.- 78с.